

Életút

Lencsés Lajos, a kiváló oboaművész több mint egy évvel ezelőtt, 2018. január 26-án a Festetics Palotában adott hangversenyt a MÁV Szimfonikusokkal. Elkötelezettsége a zene iránt ma is példamutató lehet minden pályakezdő muzikus számára. A hangverseny előtt, az akkor 75. születésnapját ünneplő művésszel, az eseményekben gazdag életútjáról – amely ma is aktuális tanulságokat tartalmaz – Fenyő Gábor beszélgetett.

– *Vannak-e még Magyarországon családtagjaid, rokonaid? A születésnapodat, gondolom, itthon is megünnepeltétek.*

– Igen, a húgom itt él és vele voltunk együtt, de egyébként Stuttgartban is nagyon szerényen ünnepeltünk. Aznap reggel bement a rádió, de hát ennek az az oka, hogy én a Stuttgarter Rádiózenekar tagja vagyok és ott hagyomány, hogy a még élő zenekari tagok ilyen jelentősebb születésnapjáról megemlékeznek. Ezek után néhány kollégám felhívott. Tudod, amikor valaki 20 éves, vagy 40, azok jelentős születésnapok, de az, hogy éppen 75, engem nem izgat különösebben. Nem érzek semmi különbséget a 70 és a 75 között.

■ *Ha már itt tartunk: hol van a Te állandó lakóhelyed, hol vagy otthon?*

– Itthon a Földön vagyok, de ha pontosabban akarod tudni, van egy háromszög, amelyen belül zajlik az életem. Az első közöttük Stuttgart, ott élek a családommal, ott a hazám, ezt így ki lehet jelteni. Körülbelül negyven évvel ezelőtt vettem egy házikót Provence-ban, ahol azért érzem magam otthon, mert én Párizsból indultam és az volt a céloim, hogy latin nyelvterületen éljek. Imádom azt az országot és azt a kultúrát. Most éppen Stuttgartból jöttem, de jöhettek volna Provence-ból is.

■ *A harmadik pont pedig ezek szerint Dorog, ahol születtél.*

– Igen. Innen Pestről most Dorogra megyek, és onnan Stuttgartba, de utána rögtön lemegyek Provence-ba.

■ *Érdekes, hogy mi éppen most, éppen itt beszélgetünk. Amikor készültem rá, végiggondoltam, hogy mióta is ismerlek. 1960-ban, amikor engem felvettek a Bartók Konziba, mint oboista növendéket, Szesler Tiborhoz* (*Az Állami Hangversenyzenekar első oboistája és a Budapesti Fúvósötös tagja volt.), akkor Te is odajártál, már mint magasabb osztályos növendék. Emlékszem, mindig örültem, amikor úgy volt beosztva az óráim időpontja, hogy előtte, vagy utána volt a Te órád és hallgathattam. Te már akkor gyönyörűen oboáztál és mindig sokat tanultam belőle, meg abból, amit a tanár úr neked mondott. Most, így utólag gondolkozom arról is,*

hogy akkoriban az oboa még egyáltalán nem volt olyan népszerű hangszer. Alig ismerték. Budapesten például összesen két zeneiskola volt, ahol kezdő fokon tanulni lehetett. Te akkor Dorogon éltél. Hogy jutottál ahhoz a gondolathoz, hogy éppen oboát kezdj tanulni?

– Igen, ez egy jogos és érdekes kérdés, hogy hogyan jutott el valaki akkor az oboához. Ma egy gyerek is elhatározhatja, hogy neki az oboa hangszíne tetszik és ezt a hangszert akarja tanulni. Édesapám, aki bányász volt, imádta a zenét és csodálatosan hegedült. Igazán nagyszerűen hegedült és szerette volna, ha a fia is játszana valamilyen hangszeren. Volt akkor Dorogon bányász fúvószenekar és szimfonikus zenekar is. Apám a fúvós zenekarban trombitált. Egyszer elvitt engem magával a próbára és megkérdezte a karmestert, milyen hangszer tanulhatnék. A karmester megnézett, azt mondta: te ilyen kicsi vagy (9 éves voltam), tanulj klarinétot, méghozzá esz-klarinétot, ami, ugye, kisebb a rendes klarinénál (fontos hangszer, például Richard Straussnál). Azután váratlanul meghalt az oboista és akkor azt mondta a karmester: klarinétos nagyon sok van, most akkor te oboázni fogsz. Kezembe nyomtak egy oboát és odavitték ahhoz a zenekari trombitáshoz, aki sokat tanított. Hódosi Józsefnek hívták, nagyszerű trombitás volt és tündéri ember, ő volt az első tanárom. A fogásokat nem is tudta, együtt néztük a kotta elején lévő fogástáblázatban, hogyan kell fogni ezt a hangot, hogyan azt. Mindig trombitán mutatta meg, hogy ezt vagy azt a kottából hogyan kell eljátszani. Finoman és kulturáltan tudott trombitálni, a fúvós játék iránti igényességet nagyon jól meg lehetett tanulni tőle. Szóval nem az én döntésem volt, hogy oboázni kezdtem. Ő volt tehát az első tanárom, és hamar el is kezdtem játszani a zenekarban, de az első időkben párhuzamosan játszottam oboán és klarinéton is.

■ *...ami nem nagyon jó egyik hangszernek sem, mert a két hangszer szájartása nagyon különbözik egymástól, még ártanak is egymásnak.*

– Így volt, egy idő után muszáj volt abbahagyni ezt a kettősséget.

■ *És ezután onnan jöttél felvételizni a Bartók Konziba.*

– Igen, és szeretném elmondani, hogy csak egy évig

jártam Szeszler tanár úrhoz, de nagyon-nagyon szerettem és tiszteltem őt. Sokat tanultam tőle, a zenéhez való hozzáállást és ami a legfontosabb volt, hogy amikor játszott, mindig lángolt. Bármit játszott, az nem csak úgy parázslott, hanem lángolt. Emlékszel a szemüvegére? Hatalmas nagy szemüvege volt, és mögötte a szeme ötször akkora látszott, mint a valóság. De amit játszott, az is ötször átéltebb volt, mint ahogy általában szokták. Hatalmas intenzitás volt a játékában. A hangszeres tudása nem volt olyan nagy, de a hiányosságait pótolni tudta a zene átéltségével. Nála csak egy évig voltam, utána átkerültem Schwáb Nándi bácsihoz, aki akkor még a Konziban tanított és az volt az érdekes, hogy ő meg én egyszerre kerültünk be a Zeneakadémiára. Ő mint tanár, én mint növendék. Így aztán összesen kilenc évig jártam hozzá.

■ *A Zeneakadémiát tehát rendesen elvégezted, itt diplomáztál és ezután kaptad azt a bizonyos ösztöndíjat, amivel kikerültél Párizsba.*

– Nem egészen. Már előtte is kaptam ösztöndíjat, ugyanis francia szakos voltam a Zenegimnáziumban, Balázs Ica néninél. Ő is csodálatos tanár volt, nemcsak a nyelvet tanította, hanem művészettörténetet is és a francia kultúrát és szellemet is ő ismertette meg velünk. Rendszeresen jártunk a Francia Intézetbe, adtunk koncerteket is, például Kovács Lóránttal mi játszottuk Honegger Concerto da camera-jának magyarországi bemutatóját. A Poulenc triót, fagott-oboa-zongorára, azt is mi játszottuk Magyarországon először. Volt tehát egy ilyen élő francia kapcsolat és ennek köszönhetően kaptam már korábban is ösztöndíjat. Úgy emlékszem, 64 nyarán voltam kint először és akkor találkoztam Pierlot-val. Azután 66-ban kaptam egy éves ösztöndíjat Nizzába és amikor az lejárt, akkor elmentem Párizsba, a Conservatoire-ba. Akkor ott már nem a konzervatóriumi oktatás volt fontos, az oboázást és a muzsikálást előtte már rendesen megtanultam, hiszen olyan kitűnő tanáraim voltak.

■ *Hanem? A diplomára volt szükséged?*

– Arra sem. Hanem ami igazán egyszerű volt Párizsban és amiből a mai napig profitálok, az a „kultúr-sokk”, ami ott ért. Minden este elmentem valahová: az Operába, a Comédie Française-be, ott tanultam meg igazán franciául. Óriási színészeket, óriási énekeseket lehetett hallani. Láttam a Tristant, Karl Böhm vezényelt, Birgit Nilsson énekelt, a Pelléast Jean Cocteau díszleteivel. Hallottam Darius Milhaud-t vezényelni, Klemperert a Philharmonia Zenekarral, óriási élmények voltak ezek.

■ *Ahogy most látlak, a te hihetetlen sokoldalúan művelt, ahogy ma mondják, „multikulturális” lényed ott gyökeredzik. Nyilván megvolt benned az alapja, de ott teljesedett ki.*

– Igen, a multikultúra nagyon jó dolog és nagyon fontos, de azt tapasztaltam, hogy az ember saját kulturális világának a magva azért az, amit otthonról hoz magával. Mindezekre a benyomásokra másképpen reagál egy francia, mint egy német, vagy magyar. Én magammal vittem az itthonról hozott érzékenységet, nyitottságomat, kíváncsiságomat.

■ *No de térjünk vissza életed alakulására. Volt tehát egy évéd Nizzában, azután Párizs. Ott ki volt a tanárod?*

– Étienne Baudo. Fia, Serge Baudo egészen jó karmester lett.

■ *Mellesleg: több karmestert is ismerünk, akik oboistából lettek karmesterek.*

– Igen, ilyen volt a cseh Václav Smetáček, Victor Aviat, aki most nemrég vezényelt nálatok, egy híres német karmester, Joseph Keilberth is jó oboista volt, és nemrég járt Budapesten François Leleux (a Nemzeti Filharmonikusokat vezényelte), ő a mai napig oboázik is.

■ *Mindezek után hogyan jutottál el oda, hogy végül ott maradtál?*

– Amikor még itthon voltam, kaptam egy ajánlatot, hogy menjek Gyöngyösre tanítani. Nem csak oboát,

hanem fuvolát, klarinétot is. Ez nagyon szép és nemes feladat, de én azért valahogy nem így képzeltem el az életemet. Legyünk őszinték: mindenki, aki a Zeneakadémiára jár, művész akar lenni. Arról szó sem lehetett volna, ha itt maradok. Amikor viszont Párizsban voltam, elkapott a „vérszomj”. Ott ugyanis, alighogy megérkeztem, már jöttek a lehetőségek, szóló fellépésekre. Volt egy kamarazenekar, rögtön azt mondták: Lajos, játssz valamit. Eljátszottam velük Leclair Oboaversenyét, éppen Kodály halálának hetében. Nagyon megrázott Kodály halálának híre, és azon a koncerten ráadás-ként eljátszottuk Bach Húsvéti oratóriumának híres Adagióját, Kodály emlékére. Zenekarokban is sokat segítettem, hahniztam. A tragédia az volt, hogy mivel nem voltam EU állampolgár, nem mehettem el próbajátékokra sehová.

■ Nem is jelentkezhettél?

– Nem, csak franciák, vagy más EU államokból érkeztek mehettek. Az egyetlen lehetőség az volt, hogy átmegegyek Németországba, ahol az emigráns magyarokból alakult zenekar, a Philharmonia Hungarica tárt karokkal várt minden magyar muzsikust, még engem is felvettek (derültség). De tényleg, egészen furcsa figurák voltak ott. Volt például egy kolléga, aki Venezuelából jött, ott szaxofonos volt, itt pedig brácsás lett.

■ Életrajzodból tudjuk, hogy ez egy fontos állomás volt a pályádon, hiszen ez volt az első valódi munkahely, ahol fizetést kaptál azért, hogy játszottál. De ezért az állásért próbajátékot kellett játszani, nem? Tudom, elvi kérdés volt, hogy lehetőleg magyarok legyenek a zenekar tagjai, de azért a színvonal is számított.

– Persze. Voltak ott azért nem-magyarok is, trombitások, kürtösök voltak Amerikából, Hollandiából, Törökországból. Egy bizonyos színvonalat mindenképpen tartottak.

■ Tegyük fel, hogy egy próbajátékon volt két egyforma tudású, képzettségű muzsikussal, az egyik, mondjuk, német, a másik magyar...

– Akkor a magyart vették fel.

■ De azt is lehetett hallani, hogy a kezdetekhez képest felhígult a zenekarban a magyarok aránya.

– Valamennyire igen, de azért volt utánpótlás. Ott volt pl. Veress István az ÁHZ-ből, Virágh István a Rádiózenekarból és Erdélyi Tamás..

Érdekes zenekar volt, én négy évig voltam ott. Bár, azt is elmondom, hogy 67-ben kerültem oda és 68-ban volt a genfi verseny, amit megnyertem és akkor szerettem volna tovább menni. Furcsa hely volt az. A város, Marl, például szörnyű volt, egy bányász- és iparváros, nem volt ott semmi. A zenekarban volt egy furcsa, depresszív hangulat. Amikor jött egy jó karmester, mint pl. Doráti Antal, aki motiválni tudta a zenekart, akkor ké-

pesekek voltak nagyszerűen játszani, de amikor nem ilyen karmester vezényelt, néha úgy játszottak, mint a disznók. Azt gondoltam, ha már elhagytam a hazámat, akkor nem lehet ez a végállomás. A verseny után rögtön el akartam menni, de akkor olyan ajánlatot tettek, ami a világon egyedülálló. Azt mondták: Lajos, maradj itt és kapsz évente 12 szólókoncertet. És teljesen rám bízta, mit játszom, így aztán lemezfelvételt készítettem egy sor oboaversenyből: felvettem a R. Strauss, Mozart, Haydn koncerteket és még egy csomót, ami eszembe jutott. Aztán hozzájött még az, hogy nyaranta a Provence-i Fesztiválon vettem részt, minden évben, ahol csodálatos kamarazenéket játszottam francia kollégákkal. Szóval már nagyon szerettem volna továbblépni és ezért jelentkeztem a Stuttgarter Rádiózenekarnál meghirdetett állásra. Ott pedig az az érdekesség történt, hogy nem hívtak meg a próbajátékokra, mert nem volt német állampolgárságom.

■ Nagyon érdekelne még a marli időből az a lemezfelvétel, amikor Doráti Antal vezényletével felvettétek az összes Haydn-szimfóniát. A Philharmonia Hungarica történetének, azt hiszem, ez a csúcspontja.

– Igen, ez így van, de hozzáteszem, hogy készültek nagyon szép Bartók és Kodály felvételek is, a Táncszvit például, szintén Dorátival. Dorátiban volt egy hihetetlenül erős diktatorikus karakter, ami egyébként más magyar karmesterekre is jellemző volt. Játsszom vele később Stuttgartban, udvarias volt, kedves, a Philharmonia Hungaricával viszont nagyon keményen bánt, de ennek az volt az oka, hogy nem lehetett másképp. Például kijelölte, hogy a zenekar tagjai közül ki játszhat a felvételen. Kijelölt két oboistát, azt mondta, mindegy, ki az első, ki a második, válthatnak is, de a két első oboistát kérte. Egy bizonyos nívó alá nem ment, ahol nem volt megfelelő ember, oda Amerikából hívatott kiegészítőket. A felvételek viszont varázslatosak voltak. Úgy éreztük, felfedezzük a világot. Ki játszott akkor Haydn-szimfóniákat? Az utolsó, londoni szimfóniákat még csak-csak, de a középső és főleg a korai szimfóniák előadása szinte ősbemutató volt. És micsoda zenék ezek! Dorátinak volt egy stílusa, az a hihetetlen intenzitás, amely mindegyik darabban érvényesült. A Decca cég rendelte a felvételt, amelyre a hangszín és hangzás szépsége iránti rendkívül magas igény a jellemző, és ezek a felvételek tényleg nagyszerűek lettek.

■ Most akkor térjünk vissza az időrendhez. Életrajzodból következő állomása a Stuttgarter Rádió Szimfonikus Zenekara, sőt, mondhatni, eddigi utolsó állomása, hiszen még most is odatartozol. Meghirdették az állást, jelentkezted, és nem hívtak meg a próbajátékokra.

– Pontosan így volt, éspedig azért, mert ha meghívtak volna, fizetniük kellett volna az útiköltséget és talán még más költségeket is. Így aztán az történt, hogy

meghívás nélkül, de elmentem. Szerencsére akkor már jól ismertek a szakmában, mint szólistát. Megkérdezték a próbajátékon, melyik versenyművet játszom. Én meg visszakérdeztem: melyiket akarják hallani? Nagyon néztek, de tényleg így volt, Mozart, Haydn és mások oboaversenyeit mind tudtam kotta nélkül. Voltak ott persze komoly versenytársak is, össze kellett szednem magam és sikerült, megkaptam az állást. Akkor jött oda vezető karmesternek Sergiu Celibidache. Ő nem csak nagyszerű karmester, hanem számomra egyfajta „Über-Vater”, második apám volt. Nagyon jóban voltam vele, és azóta is sokat gondolok rá. Az első próbán odajött hozzám, és azt mondta: maga új ember itt. Hogy hívják? Mondtam, Lencsés Lajos. Nem a családját kérdeztem, a maga nevét. Mondtam, hogy Lajos. Attól kezdve csak Lajosnak szólított és figyelt rám, ami természetes, hiszen az első oboa nagyon fontos a zenekar hangzása szempontjából. Az első év próbaév volt, akkor jött ő, és mindjárt az elején a Zsoltárszimfóniát vezényelte. Hatalmas oboaszóló van benne, persze gyakoroltam, mint az örült. Leültetett és azt mondta: figyeljen, Lajos, hogy vannak ebben a frázisok. Pam-pam-pim-pam....parari pim- pam (énekel). Nézzé most meg még egyszer. Nem elég szépen játszani. Figyeljen a frazírozásra. Másnap újra próba, jött ugyanaz a hely. Eljátszottam, leintette a zenekart – gondoltam, nekem most végem. Rám nézett, megtapsolt és azt mondta: aki ezt a témát így akarja játszani, annak nagyon össze kell szednie magát. Az öreg kollégák mellett csak néztek. Ezzel vége is lett a próbaévnak, mert ettől kezdve biztos lett az állásom. Ettől kezdve nagyon jóban voltunk, de egyáltalán nem csak dicsért. Volt olyan, hogy kegyetlenül kifigurázott, amikor valamit nem úgy játszottam, ahogy ő elképzelte. Nagyon sokat játszottam vele, volt, hogy együtt főztünk, együtt udvaroltunk a lányoknak. Nem azt mondom, hogy jó barátok voltunk, mert ő sokkal idősebb volt és felettünk állt rangban, de nagyon jó emberi kapcsolatunk volt végig. És úgy volt ez, hogy akivel az ember ilyen kapcsolatban van, azzal szemben még jobban igyekszik úgy játszani, ahogy ő kívánja.

■ *Melyik évben kerültél oda?*

– 71-ben.

■ *Ő akkor már elég idős ember volt. nem?*

– Igen, nem tudom pontosan, hány éves, most arra sem emlékszem, mikor halt meg.

■ *Azért is nagyon érdekes, amit mesélsz róla, mert rengeteg anekdota van róla és a felvételeiről is azt mondják idősebb muzikusok, hogy volt benne valami egészen különleges.*

– Ez így van. Én tőle tanultam a legtöbbet, azt, hogy hogyan kell megérteni a zene nyelvét. Hogy hol vannak kérdések, hol vannak válaszok, hol van a frázisok eleje és vége, hol vannak felrakva a legfontosabb dolgok, eze-

ket mindig kutatta, mindig elmondta a mű analízisét. Gyakran eljött hozzám, sokat beszélgettünk, nagyon kulturált ember volt. Egyszer megkérdeztem, milyen irodalmat szeret, mit olvas. A kedvence Lautréamont volt, azelőtt sosem hallottam a nevét. Ez egy nemes francia fickó volt, Montevideóban született, Uruguayban, diplomata családba. Furcsa, bizarr irodalom, nehéz olvasni és megérteni. „Maldoror énekei”, ez a legismertebb költeménye, amelyből, milyen érdekes, magyar szerző, Wittinger Róbert írt egy Requiemet.

Egyszóval, nagyon érdekes ember volt Celibidache, rendkívül sokat tanultam tőle. Főleg a 20. századi francia zenét, Debussy-t, Ravel-t Darius Milhaud-t. Hihetetlenül érdekesen adta elő ezeket a műveket.

Ő egyébként soha nem csinált stúdió felvételeket, hanem a koncertjeit mindig felvették, és volt, ami azután megjelent nyilvánosan. Utána jött Neville Marriner, aki pont az ellenkezője volt. Ő nem volt egy analitikus muzsikussal, hanem „nekiment” a daraboknak, jókedvvel, boldogsággal. Az ő zsenialitása abban állt, hogy észrevette, a zenekar egyéniségekből áll, és ezeket az embereket engedte érvényre jutni. Egyszer egy próba előtt odajött hozzám és azt mondta: Lajos, mit fogunk játszani? Mondtam, hogy azt, ami ki van tűzve. Nem úgy értem, felelte, hanem milyen versenyművet játszana szívesen? Mondtam, hogy a Richard Strauss Oboaversenyt. Rendszerben, mondta ő, és kis idő múlva látom a nevetem a következő szezon Mesterkoncertek sorozatában, ahol olyan nevek voltak, mint Szvjatoszlav Richter. Megvolt a koncert, utána csináltunk belőle lemezfelvételt, de nemcsak velem, hanem a fuvolással, klarinétossal is megtette ugyanezt. Ezzel azt érte el, hogy mindenki örült nagy becsvággyal dolgozott, és a zenekar is egészen másképpen szólt, mert a szólisták ott is tényleg szólisták voltak. Úgy adták elő a zenekari szólamukat is, mintha a koncertpódiumon állnának szólistaként. Szóval ez is nagyon-nagyon érdekes időszak volt.

37 évig dolgoztam a zenekarban, 65 éves koromban, mint szóló-oboista mentem nyugdíjba. Akkor Roger Norrington volt a karmester. Ő a barokk zene területéről jött, és nagyon sok mindent hozott magával, emiatt sokan nagyon utálták, de én sokat tanultam tőle is. Azt például, hogy a vibratóval ne takarjuk be az espressívót. Van egy ilyen hagyomány, hogy a vibrátós hangot, mint egy szószót, ráöntjük a zenére. Ő ezt nem engedte, a zene folyamata egészen egyszerűen ment előre és ezt nagyon jól csinálta.

■ *Őt egyébként én magam is hallottam itt Pesten, a Müpában, a Stuttgarter Rádiózenekarral.*

– Azon a koncerten itt voltam, Mahler IV. szimfóniáját játszottuk.

■ *Éppen ez volt az érdekes, hogy Mahlert játszottatok ilyen historikus módon, azt a szerzőt, akinek zenéje a romantika legfelső fokát jelenti. Roppant érdekes volt,*

*hogy a szikár historikus előadásmód következtében hal-
lani lehetett a mű belső szövegeit, esetenként többszó-
lamúságát.*

– Vele is játszottam több mint 10 évig, és pontosan a Mahler előadások voltak azok, amelyek revelációnak számítottak. Ha az ő Mahler előadásait összehasonlítjuk másokéval, akkor úgy tűnik, hogy a hagyományos Mahler előadás olyan volt, mint egy persziflázs. Az az egyszerűség, ahogy ő előadta, megmutatta, hogy Mahler zenéjében például mennyi humor van, micsoda szellemesség, micsoda varázslat és nem tett rá még egy lapáttal, amitől tönkremegy a zene. Akik szándékosan viccesen akarják előadni, az ordenáré viccességgel tönkreteszik a humort a zenében. Ahogy Karinthy mondta: a humorban nem ismerek tréfát.

■ *Stuttgarti éveid jelentik tehát életed derekát. És az ott töltött évek alatt kezdődött életednek az a szakasza, amikor mindenfelé hívtak a világban, kamarazenét játszottál, szólókat, versenyműveket. Hogy tudta mindezt a zenekari munkával egyeztetni?*

– A Stuttgarti Rádiózenekarban olyan szerződéselem volt, hogy volt két szóló-oboista, akik, mint a pilóták a repülésben, nem ülhetnek egymás mellett. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy minden hónapban két hétig szabad voltam. Ezt vagy úgy lehet felhasználni, hogy harknizol és amit keresel, abból veszel magadnak egy Rolls Royce-t, vagy a másik lehetőség, amit én is csináltam, hogy olyankor gyakoroltam és tanultam. Egyébként a próbák idején is azt csináltam, hogy reggel elvittem a gyerekeket iskolába, utána bementem a Rádióba, a próbaterembe és a próba kezdetéig egy órát gyakoroltam. Akkor tanultam meg szonátákat, versenyműveket, mindent. Egy Beethoven szimfóniát nyilván nem kellett gyakorolni, hanem mindig tanultam új dolgokat. Volt úgy, hogy egy hónapig nem volt szolgálatom, ilyen alkalmakkor például eljöttem Budapestre. Megismerkedtem a Budapesti Vonósokkal, többször is hívtak és azután felvettünk lemezeket, ugyanazzal a lemeztársasággal, amely Neville Marriner idején készítette a felvételeket. Húsz CD-t csináltunk velük, elképesztő! És jöttek koncertek magyar zenekarokkal, szinte mind egyikkel. A MÁV-val például nem, de játszottam a pécsiakkal, miskolciakkal és másokkal, sokféle darabot. Én nem vagyok olyan, mint egyes oboisták, akik kitűnőek, de mindenütt ugyanazt, mondjuk csak a Mozart Oboaversenyt játsszák. Remek darab, akadémiai tananyag, de annyi más oboaverseny van még! Én úgy gondolom, ha valaki oboista, akkor kutyakötelessége, hogy annyi művet tanuljon meg, amennyit csak lehetséges. Nem dicsekvésből mondom, de összeszámoltam: 120 oboaversenyt vettem lemezre.

■ *Nem is gondoltam, hogy van ennyi.*

– Bizony van. Pl. 12 Albinoni, Vivaldinak is több concertoja van, és így tovább.

És mindemellett minden évben csinállok legalább egy ősbemutatót.

■ *És az nem merült fel problémaként, hogy a barokk versenyműveket a mai felfogás szerint illendő barokk oboán játszani?*

– Én elkezdtem barokk oboát tanulni, de hamar rá kellett jönnöm, hogy a kétféle hangszer között nagyon nagy a különbség, a nádban, a fújás módjában. És egyet hadd mondjak meg: úgy, ahogyan ma a barokk oboákon játszanak, úgy én nem akarok oboázni. Nem akarok senkit megsérteni, de ahogy ma ezeken játszanak, az – tisztelet a ritka kivételnek – egyszerűen ordenáré. Van néhány fantasztikus oboista, akik példásan játszanak barokk oboán, de ők nagyon kevesen vannak. Nemrégiben például hallottam Mozart Gran Partitáját egy nagyon híres régizenei együttesel (nem mondom a nevet), és amit ott hallottam oboázás címén, az szörnyű volt. Valaki fúj egy tartott hangot, megszólal egy negyed hanggal mélyebben és ő csak tartja, tartja, vagy az egyik hangnak ilyen színe van, a másik hangnak más színe és ízléstelen. Vannak jó nevű együttesek, ahol meglepészenek azzal, hogy ők most korabeli hangszereken játszanak, de úgy játszanak, mint a disznók – ezt nem tudom elfogadni. Akkor azt is lehetne mondani, hogy Schiff András játssza a Bach műveket csembalón, miközben úgy játssza ezeket zongorán, hogy bámulni való. A fejlődést nem lehet letagadni, vagy semmivé tenni. Én elismerem a barokk hangzás fontosságát. Egy Corelli Concerto például egy modern hangszeres együttesel nem érdekel, azt régi hangszereken hallgatom szívesen, de az, hogy a korhű hangszereken való játék mögé bújva csúnyán és igénytelenül játszunk, azt nem tudom elfogadni, az felháborító és nagyon sok ilyen van.

■ *Gondolom, azokat a régizeneszereket, akik ezt az egész „korhű zene forradalmat” elkezdték, őket azért elismered.*

– Persze, ők nagyszerű emberek, csak mára ebből a dologból is üzlet lett, és sokan visszaélnék vele. De mondok pozitív példát is: a Freiburgi Barokk Zenekar például remek, és csodálatosan játszik, Németország egyik legjobb együttese. De a fúvósaitól hallottam a Gran Partitát: azt nem lehetett meghallgatni. Stílustalan volt, modoros. Egy példa: rettentően eltúlozták az akcentusokat. Ha írva van egy akcentus, én is eljátszom, de csak annyira, hogy a zenei folyamatot ne akassza meg, de ha valakinek az egész zenélés csak arról szól, hogy eltúlozva mutatja az akcentusokat, az megöli az egész frázist.

■ *De hát nekik is kell, hogy legyen egy művészeti vezetőjük, ha nem is vezényli őket, az ő dolga lenne az ilyen túlzásokat lenyesegetni.*

– Így kellene lenni. Minden kornak megvan a szelleme, ha azt megértjük, akkor meggyőző lesz az előadás.

■ *Úgy gondolom tehát, hogy Te nyilván ismered a régi zene előadásának azokat a módjait, amelyeket a mai kutatók felfedeztek, vagy felfedezni véltek, és ezek szellemében játszol a saját modern hangszereiden, úgy, ahogyan abban a korban játszhatták volna, ha ilyen hangszer lett volna a kezükben.*

– Igen. Itt van például Norrington, akivel 10 évig játszottam. Ő teljesen kiirtotta a vibrátót, de ebből adódtak vicces dolgok, például egy-egy oratórium előadás, ahol a zenekar nem vibrál, az énekesek pedig mint az örültek. Egyszerűen csak nem vibrálni, az nem olyan nagy dolog, de vannak más módszerek is arra, hogy a zene kifejezését megvalósítsuk, ezeket meg kellett tanulnunk.

■ *A régi zene után beszéljünk a mai kortárs zenéről. Életrajzokban olvasható, hogy hány mai zeneszerző ajánlott neked új műveket, amelyeket te be is mutattál.*

– Nem is tudom, kivel kezdjem. A legújabbal. Ezen a héten beszéltem egy kitűnő magyar zeneszerzővel, aki valóban az élvonalat képviseli, a crème de la crème, (névét most nem szeretném megmondani). Ő akar írni nekem egy oboaversenyt, de hát mire annak a bemutatójára sor kerül, már 77 éves lesz, ki tudja, el tudom-e még játszani. Balassa Sándor írt Kettősversenyt, egy Anders Hillborg nevű svéd zeneszerző írt nekem egy oboadarabot, ezzel fejeztem be zenekari működésemet, a címe Meditáció egy Petrarca témára. Volt egy francia zeneszerző, Georges Hugon, ő írt Chaconne címmel egy szóló-oboa darabot. Játszottam egy Bruno Maderna darabot is. Itt sem az a lényeg, hogy ezek kortárs darabok, vagy sem, hanem az, hogy jó zene-e, vagy nem.

■ *Személyesen is találkoztál egész sor híres zeneszerzővel. Itt van pl. Jean Françaix, akinek Virág-óra című művét elő is adod itteni koncertünkön. Abban játszol is, vagy csak vezényelni fogod?*

– Vezényelni is, de játszom is benne.

■ *Mesélj egy-két olyan híres zeneszerzőről, akikkel megismerkedtél az oboázásod révén, és akikről úgy gondold, életed gazdagabb lett attól, találkoztatok!*

– Kezdjük a legtradicionalisabb muzsikával: Jean Françaix. Imádom a zenéjét. Kicsit divatjamúlt muzsika, de benne van az, hogy a szerző nagyon kulturált, művelt ember. Fontos, hogy ő még személyesen ismerte Debussyt is, Ravellal igen jó viszonyban, Poulenc-vel barátságban volt. Aztán Messiaen, Boulez, Ibert – nem akarom szétszedni a francia a zenét.

■ *Messiaen írt szóló-oboára?*

– Nem, de van egy fiatalkori kvartettje. Boulez jó ismertem, játszottam is vele. Aki nagy hatással volt rám, őszintén csodáltam: Stockhausen. Fenomenális figura, igazi összefoglaló személyiség. Nemrég hallottam Csillagképek c. művét, szenzáció! Barátsággal c.

darabját nekem írta át. Minden területen nagyon jó, elektronikus zenében is. Vannak újabbak, az „újabb egyszerűség” szerzői, pl. a lett Arvo Pärt és Pēteris Vasks – ő elég híres, nagy angolkürt-versenyt írt, amit tavaly játszottam a Szombathelyi Zenekarral. Furcsa, mert mai zene, de C-dúrok és A-dúrok röpködnek benne. Magyarok: Balassa Sándor, Sárly László csodálatos darabot írt, Sárly Bánktól is játszottam, és igazi csodálója vagyok Jeney Zoltánnak. Kurtágtól is játszottam pár darabot. Jeney Zoltán Halotti szertartása szerintem a 21. század egyik legjobb műve. Elküldte nekem a Kocsis Zoltán által vezényelt koncert felvételét, nagyon nagy hatással volt rám. Most egyébként azon gondolkodom, hogy levelet írok Ókovács Szilveszternek, mert halom, megszűnik a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara. Ezt botránynak tartom, felháborítónak. Úgy gondolom, ha nem talál repertoárt a legrégebb magyar zenekarnak, akkor sajnálom őt. Miért is ne lehetne ez a zenekar az, ami mindig is volt, a magyar zene hírnöke? Jeney Halotti szertartása egy óriási mű, három óra hosszú! Háromórás a Máté passió is. A Máté passiót minden évben eljátsszák, de csak keletkezése után 100 év múlva mutatta be Mendelssohn, aki nem törődött senkivel, csak felismerte a mű értékét. A Halotti szertartás egyetemes szellemi termék, nagy érték. Ezt is csak 100 év múlva fogjuk bemutatni?

■ *A Filharmóniai Társaság nem szűnik meg, csak a nevet szüntetik meg és az Operaház Zenekara néven fog koncertezni. Én még jól emlékszem rá, gyermekkoromban úgy hirdették: a Magyar Állami Operaház tagjából alakult Budapesti Filharmóniai Társaság hangversenye.*

– A Bécsi Filharmonikusok sem azonos az Opera zenekarával, csak a kiválasztott legjobbak játszhatnak benne. Nálunk is így volt ez. Az én fiatalkoromban Pongrácz Péter, Kovács Béla és hasonlók lehettek a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekarának tagjai. Vagyis a legjobbak és ez óriási dolog, ösztökélés a többiek számára is, akik az opera előadásokban játszanak. Ők mutatták be a Tánctsvitét, a Psalmust, mellel a Hidas Oboaversenyt is. Ha ez nem érték, akkor mi a nyavalya a nemzeti érték?

■ *Milyen indulatos vagy! Tetszik, hogy évtizedek óta külföldön élsz, mégis ennyire foglalkoztatnak a hazai zenei élet eseményei. De beszéljünk egy kicsit még rólad, magadról. Rám mély benyomást tesz az az általános műveltség, irodalmi, képzőművészeti tájékozottság, ami minden szavadból érződik. Hány nyelven beszélsz?*

– Angolul, kicsit olaszul, természetesen, németül és franciául. Sajnos az oroszot elfelejtettem. Nagy hiba, hogy nem szeretették meg velem. Gyerekeim a Waldorf iskolába jártak és oroszul tanultak. Nem a nyelv az érdekes, az csak vivőanyag. Micsoda kultúra van az oroszoknál! Mint a franciáknál. Én nagyon há-

lás vagyok azért, mert itt születtem, ebben az országban, és amit itt felszedtem, azt elvihettem oda, és amit ott kaptam, azt elhozhatom ide. Eredetiben olvasom Thomas Mannt, Hermann Broch-ot (a legcsodálatosabb német nyelvű irodalom), vagy Goethét, Rilket és eredetiben olvasom Eszterházy Pétert, Nádast, vagy Mallarmét. Ez óriási ajándék. És akinek módja lenne rá, de nem teszi, hatalmas mulasztást követ el, sajnálatra méltó! Én Stuttgartban élek, lehetne Mercedesem, de nincs. Lehetne, de nem fontos. Ami fontos, azt szeretném továbbadni. Nem tudom, ismered-e, a Magyar Nemzeti Galériában Gulácsy Lajosnak van egy képe, a címe: A rózsalovag. 1919-ben festette, a Rózsalovag bemutatásának évében. Mondtam a tanítványaimnak, amikor a Richard Strauss oboaversenyt tanuljátok, menjetek el és nézzétek meg ezt a képet, roppant érdekes. Félig lány, félig fiú, olyan mint, az Operában. Annyi minden van, amit látni kell, ismerni kell, fantasztikus!

■ *Emlékszem saját tanáraimra, voltak olyanok közöttük, mint pl. dr. Szekeres Kálmán, de már az általános iskolában is, akik ezt a szemléletet igyekeztek nekünk átadni. Kodály is mondta: Légy művelt ember, légy művelt zenész. Mára ez a szemlélet kikopott az emberek közül. Szerinted miért? Mindenki szakbarbár?*

– Ha tanítok, mindenki jön a nád-problémákkal. Ez tényleg fontos dolog, de ha valamit el akarsz játszani, valamit ki akarsz fejezni, és valahogyan szellemiekben gazdag vagy, akkor azért a nád másodlagos fontosságú. Ha valaki napi öt órát foglalkozik nádfaragással, akkor annyi ideig nem gyakorol, nem olvas. A kifejező képesség szempontjából fontos dolgot kicsit rosszabb nádon is meg tudod valósítani.

■ *Tanítasz is, rendszeresen?*

– Két évig tanítottam itt a Zeneakadémián, a doktoriskolában is, Stuttgartban is két évig. Rengeteg kurzust tartottam, Japánban is tanítottam hosszabb ideig, mellesleg imádom azt az országot. Amit soha nem csináltam: egy igazi tanári állást. A növendékekkel minden héten foglalkozni kell – Németországban a legtöbb tanár, ha elmegy egy hónapra, addig az asszisztense tanít. Ezt semmiképpen nem akartam.

■ *Fizikailag hogy bírod az oboázást? Azt mondják, sok év után az izmok már gyengülnek.*

– Olyan ez, mint a sport, ha abbahagyod. Én minden nap gyakorolok, ma is, minden reggel. Azt hiszem, az emberben sokkal több energia lakozik, mint gondolná, ezeket módszeresen mozgósítani, aktivizálni kell. Ha koncertre készülök, akkor különösen. Most izgulok azért, hogy azt az oboaversenyt, ami most készül, amelynek a szerzőjét nagyon nagyra tartom emberileg is, szakmailag is, hogyan fogom bírni. Borzasztóan

örülök, hogy a darab készül, de eredetileg nem oboaversenyre gondoltam, hanem egy más jellegű darabra. Én rendeltem, de nem magamnak, és most majd mégis el kell játszanom. A mostani koncerten sokat játszom, angolkürtön is, vezényelek, - még beszélni is kell róla. Ők nem tehetnek róla, hogy én 75 éves vagyok. Ha valaki nem tud átugorni egy magasságot, ne ugorja át, de ha mégis vállalja, tegyen meg mindent azért, hogy jól sikerüljön. A lényeg az, hogy ezt a dolgot is szeretettel csináld.

■ *Sportolsz?*

– Igen, futok minden nap és biciklizem. Autóm nincs.

■ *Nem is volt?*

– De volt. Franciaországban, az ottani házamban van egy autó, mert ott nincs busz és nem lehet eljutni sehová.

Kétszer egy héten úszom. Szokták kérdezni ilyen interjúkban, hogy mit teszek a mozgékonyaságom megőrzése érdekében. A válasz az, hogy belül vagyok mozgékony. Schiller mondta, hogy a szellem építi a teret. Hallgasd meg azt a R. Strauss művet, amit kevésbé hallála előtt írt, a Vidám műhely-t. Azt szokták rá mondani, hogy ez egy öregkori mű. A csudát, ez egy fiatal lélek megnyilvánulása.

■ *Ha már itt tartunk, van egy nehezen lefordítható előadói utasítás, már az Oboaversenyben is: gemächlich. Mit jelent ez? Kedélyesen, könnyedén? A szó, amiből származik, Gemach, valamiféle szobácskát, kis kamrát jelent.*

– Igen, vannak szavak, amelyek nehezen fordíthatóak, de jelentésük világos. Ez itt azt jelenti: kényelmesen, ne hagyd magad hajtani.

■ *Nagyon kíváncsi vagyok a koncertre. A kollégák nagyon várnak, minden szavadat inni fogják.*

– A Mozart mű (c-moll – szerenád 8 fúvós hangszerre K. 388) rendkívül kényes, sok hiteles felvétel van belőle, azt nem szabad ennél rosszabbul játszani. Te nyilván ismered a mai zenekari muzikusok mentalitását, van benne egy kis fásultság – holott ez egy csodálatos mesterség. Tudom-e majd őket magammal húzni? Bízom benne, hogy érzékenyek és ráéreznek majd. A próbából nem szabad mesedélután csinálni, nem szabad sokat beszélni. Akkor előjönnek a zenészviccek. Volt a Stuttgarter Rádiózenekarban egy fagottos, remek muzikus volt, korábban öttusa versenyző. Aztán meghívott és a próbákon minden szituációhoz tudott mondani egy viccet. Remek hangulatot teremtett, de a karmesternek vége volt. Szóval, én nem ilyen próbát szeretnék.

(Fenyő Gábor)